

han gennemgår, er forskelligartede, men de er alle enige om vigtigheden af narrativer som en måde, hvorpå individer skaber betydning, omstrukturerer rammen for deres tanker og handlinger og bringer orden i forholdet mellem fortid, nutid og fremtid. Bogen igennem jonglerer Jørgensen dels med en anerkendelse af, at psykoterapi opfylder et reelt behov for at skabe mening og orden (specielt i vor tid), og dels med en kritik af psykologien som noget, der fremmer de psykiske sygdomme, som forbrugerne efterspørger, samtidig med at den cementerer den dominerende markedsideologi om, at individer må tage ansvar for deres liv og øge produktiviteten. Selvom han således tager psykologien alvorligt, kritiserer han samtidig nogle af dens indstillinger. Eksempelvis foreslår Jørgensen, at psykologer måske skulle være mere kritiske over for tendensen til at forklare psykisk lidelse ud fra den individuelle personlige historie og i stedet acceptere det forhold, at meget af denne lidelse er en sund reaktion på en umenneskelig social verden. Dette kritisk teoretiske træk i Jørgensens bog tillader ham at fremsætte det håb, at psykologer måske i fremtiden vil holde op med at promovere de dominerende interesser og i stedet begynde at opføre sig som menneskelige rådgivere hen imod et mere generelt socialt velbefindende og således vise vej i Sartres bedste tradition mod mere menneskelige sociale praksisser.

Denne bog lider en smule af at være bygget næsten udelukkede på eksisterende litteratur. Det er en sand *dialogue de livres*. Som læser efterlades man imidlertid med en utilfreds fornemmelse af, at den kun berører de pointer, som de forskellige forfattere er enige om, og ikke de grundlæggende forestillinger, som skiller dem. Jørgensen selv er fortaler for en middelvej mellem etablerede traditioner og nutidige postmodernistiske tilgange. I sidste ende vælger han en pragmatisk tilgang, som synes at gå hånd i hånd med den måde, klienter altid har søgt og nydt gavn af terapi.

Hvad angår psykologiens relevans i en tid, der stiller spørgsmål ved forestillingen om et indre liv, argumenterer Jørgensen for, at den stadig har sin berettigelse. Dette hænger til en vis grad sammen med hans konstatering af, at på trods af fragmenteringen af nutidens sociale liv, bliver psykoterapi ved med at virke, så længe analysan-

den fortsat *tror* på den terapeutiske proces. Måske er Jørgensens argument netop, at psykologien fortsætter med at *være* troværdig i senmoderniteten, fordi den terapeutiske praksis har ændret sig i tråd med de vese-rende postmoderne forestillinger om selvet.

Francine Lorimer
amanuensis
Institut for Antropologi
Københavns Universitet

Oversat af Dorthe Kristensen

Mona Sheikh, Fatih Alev, Babar Baig og Norman Malik (red.): Islam i bevægelse. København: Akademisk Forlag 2003. 279 sider. ISBN 87-500-3735-8. Pris: 248 kr.

Islam i bevægelse tager afsæt i konstateringen af islam som en religion i konstant udvikling, og ikke som en monolit, defineret som en ensartet og uforanderlig størrelse. Bogens fire redaktører, Mona Sheikh, Fatih Alev, Babar Baig og Norman Malik, ønsker med bogen at vise, hvilke mekanismer der opretholder myten om islam som en monolit, samt hvorfor religiøse muslimer ses som et fjendebillede og en ideologisk trussel mod danskheden. De skriver i forordet, at de ønsker at ændre på dagsordenen i den religiøse debat i Danmark om islam samt højne informationsniveauet og derved tilbyde nuancer til debatten. Bogen indeholder 11 artikler skrevet af forskellige forfattere, som redaktionen anser som eksperter på området. Der er en meget kritisk holdning til måden, den nuværende debat om islam føres på. Tonen bliver i forordet til tider noget generaliserende, på grænsen til aggressiv, over for medier, politikere og de såkaldt selvbestaltede islameksperter. Redaktionen mener, at disse mere eller mindre bevidst hjælper partier på højrefløjen til at trække debatten i deres retning. I indledningen af Anders Jerichow fortsættes denne tone og angrebet på den offentlige debat. Specielt medierne, herunder i særlig grad TV2, står for skud.

Tonen er væsentligt mere moderat og mindre følelsesladet i den første artikel skrevet af Tim Jensen. Her gives en god historisk forklaring på, at Vesten ser islam som en monolit. Tim Jensen forklarer, hvordan man i Vesten i det 19. århundrede

begyndte at tilskrive religion en særlig og universel eksistens og betragte den som en subjektiv erfaring og en privat trossag. På den måde bliver religion henviset til at tage sig af de store livsspørgsmål, mens andre institutioner tager sig af alt andet. Derfor hersker der en holdning om, at når muslimer blander samfundet og religion sammen, er det fordi, de ikke har „den rette forståelse af religion“, og de betragtes som tilbagestående. Deres religion ses som værende, så at sige, gået i stå, og deraf opstår billedet af islam som monolit. Skal islam forstås, skal der gøres op med denne forestilling, siger Tim Jensen. Han opponerer mod, at der skulle findes religion, som er uafhængig af mennesker. En adskillelse mellem religion og de personer, der udøver den, er ikke mulig. Derfor kan man ikke tale om en „ren religion“. Religionen er, som den bliver udøvet og fortolket i alle sine nuancer. Artiklen giver et godt billede af en nuanceret islam.

I næste artikel gør Jørgen Bæk Simonsen op med dem, han kalder kulturfundamentalister. Disse, og ikke islam, ser han som den største trussel mod den europæiske civilisation. Kulturfundamentalisterne ønsker at opretholde skellet „dem og os“ og argumenterer for islam som det fremmede og nye i Europa. Dette anfægter Jørgen Bæk Simonsen ved at redegøre for den rolle, som islam og kristendommen har spillet for hinanden i historien. Med udgangspunkt i Bibelen forklares, hvordan islam op igennem tiden har spillet rollen som kristendommens fjendebillede, og hvordan muslimernes erobring af centrale byer fra de kristne i 600-tallet sås som Guds straf af de kristne. Dette fjendebillede skal der gøres op med, og vi skal have mod til at holde os åbne for fremtiden og diskutere dens udseende. Det vil fundamentalister ikke – uanset deres religion, og det gør dem til den største trussel for fremtiden, mener Jørgen Bæk Simonsen.

Aminah Tønnesen konverterede som 35-årig til islam. I hendes artikel fortælles om baggrunden for denne beslutning. Forfatteren ser ikke en modsætning mellem islam og danskheden og mener, at Koranen er en højaktuel menneskerettighedserklæring og en bog om takt og tone for omgangen med alt det skabte. Hun argumenterer for, at Koranen skal tolkes af den enkelte og ikke kun af de få udvalgte. Islam er i udvikling, siger hun, men samtidig hæmmes udviklingen af de

klassiske lærdes tolkning af Koranen, hvilket hun mener følges af uhyggeligt mange muslimer. Aminah Tønnesen er meget kritisk over for medierne og mener, at de ligefrem ønsker at opretholde et fjendebillede af islam. Denne påstand savner dokumentation i artiklen.

Herefter føres læseren videre til integrationsdebatten. I Connie Carøe Christiansens oplysende og velargumenterede tekst redegøres for, hvordan det at være religiøs aktivist er med til at bane vejen for nye emigranternes tilpasning i deres nye hjemland. At være islamisk aktivist indebærer, at måden at leve på i forhold til læsning af Koranen og islamiske principper hele tiden diskuteres i forhold til kontekst. Connie Carøe Christiansen taler om, at lokal muslimsk identitet opbygges. Hun bruger sit feltarbejde blandt religiøst aktive muslimske kvinder til at vise vigtigheden af transnationale forbindelser til at styrke tilknytningen til det nye land. Hun mener, at integration indebærer, at muslimer definerer, hvordan man lever som muslim i Danmark. Dette arbejde er de muslimske aktivister med til, men det bliver overset i integrationsdebatten.

Mikkel Rytters artikel om muslimernes indflydelse i Danmark har til formål at modbevise, at etniske minoriteter kun har marginal indflydelse på deres egne samfundsvilkår og på hele samfundsudviklingen. Gennem empiriske eksempler viser han, hvordan de muslimske ungdomsforeninger i dag er udslag af, at de unge muslimer engagerer sig i landet og deltager i debatterne. Han ser foreningerne som et rum, hvor betydningen af at være muslim er til konstant forhandling. De unges foreninger går på tværs af kultur og etnicitet, og det, mener Mikkel Rytter, baner vejen for, at de unge kan gøre sig gældende som muslimer og dermed få betydning i det danske samfund.

Garbi Schmidt kalder medlemmerne af de muslimske ungdomsforeninger for „de dobbelte ambassadører“. For dem er det at have en muslimsk identitet og en identitet som medborger i Danmark integrerede størrelser. De unges diskussioner om islam i Danmark fører til det, nogle betegner som en europæisering af islam, forklarer hun, og hvor de unge forholder sig kritisk til deres forældres udøvelse af islam.

Peter Hervik retter blikket mod tre faktorer i den offentlige debat, som retorisk med-

virker til skabelsen af islam som fjendebillede. Han taler om brugen af krigsmetaphorer, om en argumentationsstrategi, der afvæbner politiske modstandere med henvisning til, at de er politisk korrekte, og om at fjendebilledet legitimeres ved at referere til befolkningens reelle frygt. Fjendebilledet skjuler de reelle magtrelationer, siger Peter Hervik, og fjerner muligheden for dialog. Han taler om, at der er opstået en nyracisme, der anerkender forskellige kulturer og deres ligeværd, men som hævder, at de hører til forskellige steder på jorden. Derefter redegør han for, hvordan nationalismen, fra at være uskyldig glæde over et vundet EM i fodbold i 1992, langsomt udvikler sig til det, han kalder nynationalisme og nyracisme, hvis dyrkelse misbruges til politiske formål. Gennem konkrete eksempler og forløb i medierne viser Hervik, hvordan medierne er med til at skabe fjendebilledet af islam. Læseren får indsigt i de konkrete mekanismer, gennem hvilke det sker. Bogen indeholder som nævnt adskillige anklager mod medierne, og Peter Herviks henvisning til et forløb i medierne sommeren 2001 er et kærkomment konkret eksempel, der giver belæg for i det mindste én af anklagerne.

Mustafa Hussain redegør for, hvordan mediediskurs og politik påvirker vores holdning til islam. Han ser holdningsdannelse som en socialiseringsproces, der foregår gennem vores opdragelse og personlige erfaringer. Aviser, fjernsyn og bøger m.m. udgør sekundære kilder til socialisering, hvor de primære er familie og venner. Vi fortolker alt fremmed på basis af vores primære og sekundære kilder, en kulturbrille, som i socialpsykologien kaldes 'fælles social kognition'. Hussain argumenterer for, at vores fælles sociale kognition af islam i stort omfang er lavet på grundlag af den repræsentation, der gives af islam i medier og af akademikere – altså gennem de sekundære kilder – og det billede, der gives, er populistisk. Ofte fravælges den videnskabelige vinkel til fordel for den populistiske. Han langer ud efter politikernes retorik og mener, at kulturen gøres til en biologisk kategori som erstatning for race. Medierne, og herunder public service-tv-stationerne, har kørt direkte kampagner mod muslimer, siger han. Hans retorik i bemærkninger som f.eks., at „... terrorangrebet kom som en gave fra himlen til de kræfter i landet, hvis anti-

muslimske propaganda havde domineret medierne i årevis...“, virker noget unuanceret. Udsagnet kan synes som grov generalisering af alle danske tv-stationer og aviser, der dog trods alt spænder vidt i holdninger og lødighed.

I Michael Irving Jensens artikel stilles skarpt på to yderfløje. Den ene i Vesten og den anden i den arabiske del af Mellemøsten. Han redegør for den amerikanske politolog Samuel Huntingtons teori, som han mener har præget verdensbilledet i Vesten. Huntington inddeler verden i forskellige civilisationer, mellem hvilke han mener, at fremtidens konflikter vil udspille sig. Civilisationer er adskilt af religion, og den er langt mere fundamental end politiske ideologier. Han ser islam som en trussel mod Vesten. Michael Irving Jensen understreger, at der også i Vesten er fundamentalister, og kritiserer Huntington for at udlægge religion og kultur som noget uforanderligt. Hvis Huntingtons teori accepteres, er der kun én løsning – at udrydde modparten. Svaret på fundamentalisme skal derfor ikke findes hos Huntington. Michael Irving Jensen mener, at vi i Vesten i langt højere grad skal sætte vores værdier som demokrati og ytringsfrihed i højsædet i stedet for politiske slagord. Så ville vi ikke i kontakten med andre møde samme modstand. Sluttelig kritiserer han USA for med deres „dem-og-os-politik“ at optrappe konflikter og skabe nye fundamentalister på begge fløje.

Sidste artikel i bogen er skrevet af redaktionen. I dette indlæg gør de op med myten om „det oplyste Vesten“ kontra „den primitive religion islam“. De mener, at løsningen på at komme videre i den offentlige debat er at udvikle et rum, hvor muslimer kan udvikle oprigtig medborgerfølelse. Det vil kræve, at der gøres op med de medieskabte myter, og at oplysning om islam kommer bredere ud. Det kunstige skel mellem islam og Vesten skal rives ned. De ser en 'multilog' som løsningen. I stedet for en dialog med udgangspunkt i „dem og os“ skulle en 'multilog' synliggøre forskelle og nuancerigdom.

Bogen er oplysende og tankevækkende læsning. Synspunkter og udsagn i de forskellige artikler overlapper imidlertid hinanden i en sådan grad, at de forekommer som uendelige gentagelser. Dette understreger ikke budskabet, men nedsætter læserens lydhørhed. Især redaktionens sidste artikel kan i

høj grad ses som en opsummering snarere end en selvstændig artikel. Bogen bringer nogle spørgsmål op til debat, blandt andet spørgsmålet om, hvorvidt religion kan skilles fra politik og fra måden, religionen udøves på. At islam er i udvikling, er alle forfatterne enige om, og alligevel hedder det flere steder, at også islam skal forny sig. Der vil altid være elementer, der trænger til fornyelse i enhver religion, men alligevel efterlader forfatterne en lille tvivl, om denne udvikling sker så hurtigt, som nogle af dem kunne ønske sig.

Medierne fremstilles nøjagtigt, som bogen argumenterer for, at islam ikke skal, nemlig ses som en uforanderlig og homogen størrelse. Til trods for mediernes store forskellighed i budskab og holdninger grænser retorikken over for dem visse steder til det tragikomiske, når f.eks. TV2 anklages for en „Peter Pan-overflade“. Jeg tvivler på, at det er nødvendigt for bogens forfattere at anvende en sådan retorik for at få deres budskab igennem. Artiklerne overser den enkelte borgers ansvar med hensyn til at være kritisk over for den information, hun får, og til at opsøge de medier, hvis koncept er lagt an på lødig, oplysende og veldokumenteret information. Kritikken af medierne – herunder journalisterne – kunne være en opfordring til akademikere og ikke mindst antropologer til i højere grad at bruge deres viden til at sætte dagsordenen i medierne. For hvis, som bogen skriver, medierne bare er mikrofonholdere for dem, der vil sætte dagsorden i forhold til islam, skulle det jo ikke være noget problem for antropologer at være med til at sætte en ny.

*Sussi Hjort Hollensted
meritstuderende
Journalistik, RUC*

Gerda Reith: *The Age of Chance. Gambling in Western Culture.* London: Routledge 2002. 207 sider, ill. ISBN 0-415-26309-3 (pb). Pris: £18.99.

Bruce Curtis: *Gambling in New Zealand.* Palmerston North: Dunmore Press 2002. ISBN 0-86-469-404-0. 284 sider. Pris: \$39.90.

I løbet af de seneste 10-15 år har næsten alle vestlige landes regeringer legaliseret mange

hasardspil, som dermed er blevet 'big business'. Samtidig er hasardspil blevet et emne for socialvidenskaberne. Et indblik i tendenserne inden for hasardforskningen finder vi i sociologen Gerda Reiths bog *The Age of Chance* og i antologien *Gambling in New Zealand*.

Reith fastslår i indledningen, at vi alle er hasardspillere, fordi vi handler og håber i en usikker verden. Hasard ansues således som en historisk udviklet institution og oplevelsesform, hvorigennem mennesker på en særligt legende måde kan forholde sig til de tilfældigheder, som indgår i alle menneskers liv. Reith skelner mellem to tilgange til hasard, hvilke hun kalder henholdsvis „pathology“ og „play“. Patologi-traditionen opfatter spil i almindelighed og hasardspil i særdeleshed som problematisk for spillere og samfund. Fra Aristoteles over puritanske kristne til moderne psykologer og adfærdsforskere har forskere inden for denne tradition opfattet spillerne som syndende, uøkonomiske, ødsle, dovne eller afvigende. Ifølge Reith er den patologi-serende tradition stadig dominerende, hvilket bekræftes af læsning af antologien fra New Zealand, hvor flertallet af artiklerne forholder sig til problematiske aspekter ved hasardspil. Reith er dybt kritisk over for denne tradition og indskriver sig selv eksplicit i play-traditionens positive tilgang til spil. Fra Platon, som opfattede spil som menneskets hyldet til guderne, frem over romantiske tænkere som Schiller og til mere moderne kulturforskere som Huizinga og Gadamer, har forskere i denne tradition opfattet spil som udtryk for menneskets kreativitet og frihed.

Reith viser, hvordan forståelsen af tilfældige hændelser har forandret sig over tid. I førmoderne tid eksisterede tilfældige hændelser egentlig ikke, idet de blev forstået som guddommelige tegn, der viste noget om menneskers og samfunds fremtid. Fra det 17. århundrede og frem skabte kapitalismens og videnskabens øgede betydning imidlertid grobund for nye måder at forstå og forholde sig til tilfældigheder. I det 20. og 21. århundrede er tilfældet således blevet sekulariseret ved at blive løsrevet fra sin tilknytning til hellige forhold for i stedet at blive anvendt af videnskaberne til at forstå naturlove og samfundsforhold som udtryk for statistiske sandsynligheder.

Kapitalismens fremkomst medførte en